

FORORD

Utlendingsdirektoratet (UDI) utgir for andre gang et kompendium om de største gruppene av overføringsflyktninger.

Kompendiet beskriver den historiske og politiske utviklingen i flyktingenes hjemland og bakgrunnen til de som er tatt ut som overføringsflyktninger.

Kompendiet konsentrerer seg i år om fem land: Liberia, Kongo (DRC), Burundi, Burma/Myanmar og Iran. Utvalget er i første rekke basert på fordelingen av kvoteplasser i 2004, men også ut i fra planene for uttak i 2005.

Sammensetningen av kvoteplasser fastsettes årlig etter tett dialog mellom Norge og UNHCR. Norges kvote for overføringsflyktninger i 2004 har følgende underkvoter:

- 280 flyktninger fra Afrika.
- 130 flyktninger fra Sørøst Asia.
- 50 flyktninger fra Midtøsten.
- 150 flyktninger på åpne plasser
- 70 flyktninger på hasteplasser
- 20 flyktninger på “20-or-more”; flyktninger med behov for medisinsk oppfølging
- 50 plasser reservert til alternativt gjenbosettingsarbeid

For å få til bedre koordinering av gjenbosettingsarbeidet i 2005 og for å komme i gang med planleggingsprosessen tidligere, ba UNHCR i WGR¹ 17. juni i år de ulike landene indikere antall flyktninger de kan gjenbosette neste år, fra hvilke regioner og hvilke grupper. Indikasjonene Norge ga i WGR var etter forslag fra UDI som deltok sammen med KRD. Norge indikerte interesse for flyktninger fra Liberia, Burundi, Kongo (DRC) og Burma/Myanmar. Dette er grupper som vi har bosatt tidligere og med generelt gode erfaringer. Gruppene er små i Norge, og av integreringsmessige hensyn er det positivt å bygge ut miljøene her.

I forkant av dialogen med UNHCR inviterte UDI de største organisasjonene i Norge til et møte om den norske kvoten for 2005. Røde kors, Amnesty Norge, Flyktningerådet og Norsk folkehjelp deltok i møtet hvor ulike grupper og nasjonaliteter ble diskutert.

Fra politisk hold har det høsten 2004 blitt besluttet at den norske kvoten skal økes fra 750 til 1000 kvoteplasser i 2005.

¹ Working Group on Resettlement

Burma/Myanmar²



1. Innledning

Det er i dag om lag 250 flyktninger fra Burma/Myanmar i Norge, av disse har flertallet kommet som overføringsflyktninger. I 2004 tas det dertil ut i overkant av 300 flyktninger fra Burma/Myanmar på kvoten. De fleste som er bosatt i Norge til nå, tilhører minoritetsgruppen chin, men det er også etnisk Burmanere, karen og et fåtall rohingyaer. I 2004 er det i tillegg til chin, karen og Burmanere, blitt innvilget flyktninger tilhørende de etniske gruppene mon, rakhine og shan.

I en årrekke har uavhengige menneskerettighetsorganisasjoner dokumentert at militærregimet i Burma/Myanmar systematisk begår grove brudd på menneskerettighetene. Befolkningen overvåkes i stor skala, tvangsarbeid er utbredt, og det foregår tortur, utenomrettslige drap og tvangsflytting av grupper. De ulike minoritetsgruppene er spesielt utsatt for forfølgelse fra myndighetene, og som følge av forholdene i hjemlandet flykter mange tusen mennesker hvert år til nabolandene. I 2004 har Norge gjenbosatt flyktninger fra Burma/Myanmar via Malaysia og Thailand. Sikkerhetssituasjonen for flyktingene i begge disse landene er svært vanskelig. Ut fra forholdene i Burma/Myanmar og i nabolandene, anser UNHCR at det er et stort behov for å gjenbosette flyktninger fra Burma/Myanmar fremover. Flyktninger fra Burma/Myanmar

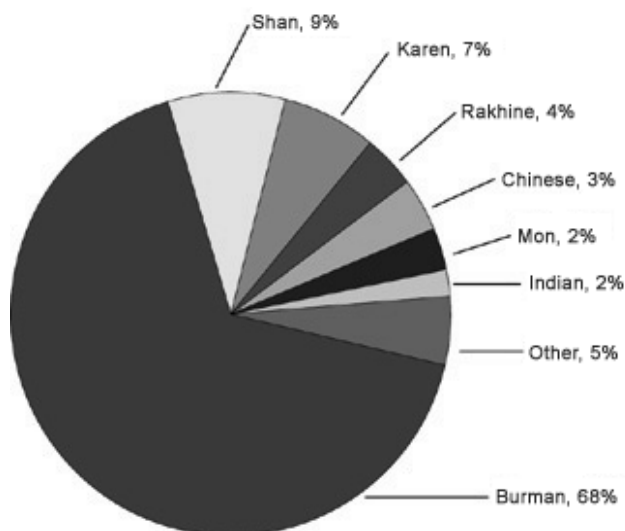
² Myanmar er det burmesiske navnet militærjuntaen erstattet den britiske betegnelsen Burma med i 1989, i dette kapittelet benyttes "Burma/Myanmar" om landet.

er foreslått som en av de fire hovedgruppene som Norge kan gjenbosette i 2005 dersom UNHCR ønsker det.

2. Historisk og politisk utvikling

Demokratiet kneblet

Det bor ca. 45 millioner mennesker i Myanmar, som er det burmesiske navnet militærjuntaen erstattet den britiske betegnelsen Burma med i 1989. Befolkningen er fordelt på åtte større etniske grupper. Etniske Burmanere utgjør om lag 68 % av befolkningen, og deretter følger shan-, karen-, kachin- og karenni-folket, som de mest tallrike.³ I tillegg er det mer enn 200 mindre etniske grupper i Burma/Myanmar. Også når det gjelder trosretninger er Burma/Myanmar mangfoldig. Buddhistene er i klart flertall, men det finnes et betydelig antall kristne, muslimske og animistiske minoriteter. Burma/Myanmar er rikt på edelstener, trevarer, perler og ris, men ressursene har i en årrekke i hovedsak blitt brukt til å underholde skiftende militærregimer.



Etniske grupper i Burma/Myanmar (Kilde: U.S. Central Intelligence Agency)

Burma/Myanmars grenser ble trukket av britene, som styrte landet som en koloni fra 1890. Lederen for Burma/Myanmars uavhengighetskamp, general Aung San, klarte å forene de etniske minoritetene med Burmanerne i kampen for uavhengighet i 1947. Aung San ble drept i et attentat like etter, mens den burmesiske unionen ennå var i ferd med å dannes. Det nye demokratiet ble svekket av urolighetene og tillitten sviktet mellom de ulike folkegruppene. Demokratiet opphørte brått i 1962, da hæren tok makten etter et kupp og innførte et strengt diktatur. Hæren isolerte Burma/Myanmar fra verdenssamfunnet, og landet gikk fra å være et av Asias rikeste til et av verdens ti fattigste land.⁴

Ledet av munk, studenter og arbeidere, reiste folket seg i ikkevoldelige demonstrasjoner og generalstreiker over hele landet i 1988. Demonstrantene krevde demokratiske reformer og frie politiske valg. Militærjuntaen, som kalte seg State Law and Order Restoration Council (SLORC), svarte med å gjennomføre et kupp og drepe tusenvis av fredelige demokratiforkjempere. Folket øynet håp da juntaen holdt et flerpartivalg i 1990 der partiet til

³ "Land og kultur", *Den norske Burmakomité*, www.burma.no.

⁴ "Nyere historie", *Den norske Burmakomité*, www.burma.no.

Aung San Suu Kyi (Aung Sans datter), Den nasjonale liga for demokrati (NLD), vant en overlegen seier. Men da hæren så at partiet den hadde støttet bare vant en håndfull plasser, satte hæren i gang en terrorkampanje mot NLD-medlemmer, folkevalgte og politiske partier.⁵ Aung San Suu Kyi ble satt i seks års husarrest. Juntaens politikk ble fordømt på det sterkeste internasjonalt. I 1991 ble Suu Kyi belønnet med Nobels fredspris for hennes utrettelige innsats for demokrati og ikkevold. I likhet med andre land oppfordret Norge næringslivet til ikke å drive handel med Burma/Myanmar.

Suu Kyi har med jevne mellomrom sittet fengslet siden partiet vant valget i 1990. Etter sterkt internasjonalt press ble hun løslatt våren 2002, men 30. mai 2003 ble hun igjen satt i varetekt av militærjuntaen, som samtidig stengte alle NDLs kontorer i landet. Myndighetene beskylder henne for å planlegge kupp, som vil spre kaos i landet og ødelegge muligheten til politisk dialog.⁶ Arrestasjonene av Suu Kyi og andre medlemmer av demokratibevegelsen kritiseres på det sterkeste fra mange hold. EU-parlamentet vedtok i september 2003 en resolusjon der Burma/Myanmar oppfordres til å løslate Suu Kyi umiddelbart og respektere NLDs valgseier fra 1990⁷. I tillegg til EU har USA foreløpig gått lengst i sine sanksjoner mot Burma/Myanmar. USA innførte importforbud av burmesiske varer i 2003.

Grove overgrep

Det er ulike grunner til at de burmesiske flyktningene har forlatt hjemlandet, men de aller fleste har flyktet fordi de risikerer, eller har vært utsatt for overgrep fra burmesiske myndigheter. Noen flyktninger har deltatt i demonstrasjoner mot styresmaktene, blitt arrestert, eller fått andre problemer i etterkant. En annen hyppig årsak til flukt er at man har nektet å adlyde ordre fra militæret. Det er utbredt bruk av tvangsarbeid i Burma/Myanmar, herunder barnarbeid, og det er vanlig at folk beordres til å frakte militært utstyr, bygge ut veier eller liknende. Personer som er upekt av myndighetene til å lede landsbyråd er ofte utsatt fordi de opplever press både fra myndighetene og landsbybefolkningen. Personer som tas for å krysse grensa til India, som regel i handels øyemed, får ofte problemer med myndighetene.

Noen av flyktningene som har kommet til Norge er tilknyttet Democratic Voice of Burma, en radiostasjon som er i opposisjon til det sittende regime i Burma/Myanmar og som sender fra Oslo. Radiostasjonen støttes aktivt av blant andre norske myndigheter.

Militæret begår alvorlige menneskerettighetsovergrep i form av utenomrettslige henrettelser, voldtekter og andre former for seksuelle overgrep. Land konfiskeres og levebrød ødelegges. Ved politiets arrestasjoner benyttes grove torturmetoder, og mange opposisjonelle soner flere års fengsel uten lov og dom. Personer som forsøker å unngå å hjelpe militærregimet, risikerer hard straff. Tidligere fanger blir ofte overvåket etter soningen og må rapportere jevnlig til militære myndigheter. Det er vanlig at familien til ettersøkte eller arresterte personer må unngjelde i form av trusler, arrestasjoner og tortur.

Fremtidsutsiktene i Burma/Myanmar

Fredsprisen til Suu Kyi i 1991 bidro til å rette fokuset på militærregimets brutalitet mot landets befolkning. Men på tross av sterke anklager og trusler om forsterket boikott og kutt i bistand til landet, fortsetter juntaen å slå hardt ned på demokratibevegelsen. I følge ICRC⁸ var det ved slutten av 2003 omkring 3500 personer som satt fengslet på grunn av

⁵ "Demokratibevegelsen", *Den norske Burmakomiteé*, www.burma.no.

⁶ "Nye harde angrep mot Suu Kyi", *Aftenposten*, 13 juli 03.

⁷ "Burma: Joint motion for a resolution on Burma", *European Union*, September 4, 2003.

⁸ International Committee of the Red Cross

sikkerhetsrelaterte saker, herav antas ca. 1300 å være politiske fanger. Mange sitter fengslet med vilkårlige dommer, stikk i strid med internasjonale normer for menneskerettigheter.⁹

Forholdene i minoritetsområdene er ikke forbedret, og det er lite som tyder på at juntaen vil bøye av for internasjonalt press i nær fremtid. Overgrepene mot demokratiforkjemperne og minoritetsgruppene i Burma/Myanmar har ført til en vedvarende flyktningstrøm. Fagfolk anslår at det finnes omtrent 150.000 burmesiske flyktninger og 350.000 internt fordrevne.¹⁰

Veikartet for demokrati, som den nyutnevnte statsministeren, general Khin Nyunt, presenterte i august 2003, levnes liten tillitt. 17. mai 2004 ble landets grunnlovsgivende forsamling samlet, men uten deltakelse fra det største opposisjonspartiet NLD. På tross av sterkt internasjonalt press og sanksjoner, har militærregimet nektet å løslate Aung San Suu Kyi. Burma/Myanmars eksilregjering og ledere for etniske nasjonaliteter har avvist veikartet. De krever at militærjuntaen først må respektere grunnleggende rettigheter, og at en treparts dialog mellom NLD, etniske nasjonaliteter og juntaen må komme i gang snarest.

3. Overføringsflyktninger fra Burma/Myanmar

Bort i mot alle flyktningene som blir gjenbosatt via Malaysia i 2004 tilhører minoritetsgruppen chin. Flyktningene som kommer via Thailand tilhører i all hovedsak gruppene burman, karen og mon.

Felles for flyktningene fra Burma/Myanmar er at de aller fleste behersker burmesisk, som er undervisningsspråket i landet. Flertallet av flyktningene har fullført ungdomsskole eller videregående skole. Flere har også universitetsutdannelse, men noen av disse har fått avbrutt studiene fordi universitetet har blitt stengt etter studentdemonstrasjoner.

Av flyktningene som kommer til Norge har flere måttet forlate familiene sine da de flyktet. Det er en stor utfordring å få ektefeller og barn ut av landet til Bangkok eller alternativt Kuala Lumpur, hvor det kan søkes om familiegjenforening fra. Fordi burmesere som oftest ikke får reisedokumenter, må de reise illegalt ut av hjemlandet. Kommuner i Norge har opplevd at familiegjenforeningen tar svært lang tid, og at denne prosessen er svært frustrerende for flyktningene. I 2004 gjennomførte UDI hurtigbehandling av søknader om familiegjenforening for familiemedlemmer til innvilgede overføringsflyktninger i Malaysia. Dette var familiemedlemmer som kom til Malaysia etter at ektefelle eller foreldre/barn hadde blitt innvilget som overføringsflyktning, men før vedkommende hadde reist til Norge.

I løpet av 2004 vil det være bosatt flyktninger fra Burma/Myanmar i alle regioner unntatt i de nordligste fylkene. Målet er å fortsette bosettingen av flyktninger fra Burma/Myanmar i visse områder for å bygge opp burmesiske samfunn av en viss størrelse. Vi ser at det er behov for å utarbeide mer informasjon om disse flyktninggruppene til kommunene, noe vi vil benytte IOMs Cultural Orientation Program til.

Høsten 2004 vil UDI også starte en informasjonskampanje om burmesiske flyktninger. Kampanjen blir lagt opp etter samme mønster som Liberiaprojektet i 2003.

⁹ "Burma: Justice on trial", *Amnesty International*, July 29, 2003 og US State Dep. "2003 Country Reports on Human Rights Practices".

¹⁰ "Internasjonal kritikk", *Den norske Burmakomiteé*, www.burma.no.

Chin¹¹

Chinfolket holder til i vestlige deler av Burma/Myanmar, nordøstlige deler av India og sørøstlige deler av Bangladesh. Denne delingen er en følge av britenes kolonistyre, splittelsen i en indisk og en burmesisk administrasjon, og siden opprettelsen av Bangladesh. Chinfolket, som utgjør ca tre millioner mennesker, er en etnisk og kulturell minoritet i Burma/Myanmar. Flertallet er baptister, mens det i tillegg er det noen adventister, metodister og tilhengere av andre kristne trossamfunn.

Konflikten i chin området dreier seg blant annet om retten til å utøve kristendommen og bevare chin kulturen. Militærregimet i Burma/Myanmar har det siste tiåret forsøkt å påtvinge folk buddhismen. Dette har ført til at flere militærposter har blitt utstasjonert i områdene der chinfolket holder til. Folket utsettes for krav om tvangsarbeid, mens kirker og kristne symboler utsettes for ødeleggelser.

Som reaksjon på undertrykkingen ble motstandsbevegelsen Chin Nasjonal Front (CNF) dannet i 1989. CNF kjemper for økt grad av selvbestemmelse for chinfolket og ses av myndighetene som en alvorlig trussel. Bevegelsen støttes av flertallet av chinfolket, men mange får problemer med myndighetene fordi CNF forventer at folket skal yte tjenester til CNF i form av skatter, mat og husly. CNF har også en bevæpnet del, Chin Nasjonal Army (CNA).

Mange av chin-flyktingene har vært arrestert anklaget for å støtte motstandsbevegelsen CNF. Eksempelvis er dette personer som har levert varer for CNF eller distribuert regimekritisk litteratur. Det kan også være personer som bare mistenkes for å ha observert motstandsbevegelsen og antas å holde tilbake informasjon overfor myndighetene. Noen av flyktingene er arrestert for å ha forkynnet kristendommen, eller for å ha uttrykt støtte til kulturelle symboler ved blant annet å sy chinfolkets nasjonaldrakt.

Burman

Den største etniske gruppen er Burman, som utgjør ca 2/3 av befolkningen, og utgjør dermed majoritetsbefolkningen i Burma/Myanmar. De bor i hovedsak i lavlandet, den vidstrakte sentralsletten omkring Irrawaddy og Sittang. Burmanernes morsmål er burmesisk, og flertallet er buddhister av theravadaskolen, samme type buddhisme som forekommer i Thailand, Laos, Kambodsja og Sri Lanka.

Gruppen Burman har i lang tid både dominert militæret og statsapparatet. De aller fleste flyktingene fra denne gruppa har måttet flykte på grunn av politisk aktivitet i hjemlandet. Mange har vært eller er medlemmer i National League for Democracy (NLD). En relativt stor andel av disse fortsetter sin politiske aktivitet i eksil gjennom NLDs eksilgruppe eller andre organisasjoner.

Karen

Den nest største minoritetsgruppen er karen (kayin) som utgjør ca 7 % av befolkningen. De bor til dels i Irrawaddy-elvens delta sydvest for hovedstaden Rangoon (Yangon), dels i fjellene i grensen mot Thailand i øst. Karen er morsmålet, og de fleste er buddhister.

¹¹ Teksten om chin-folket er i hovedsak basert på den interne rapporten "The Human Rights Situation of the Chins in Burma" UNHCR, Kuala Lumpur, 2003.

Karenfolket har vært i væpnet konflikt med myndighetene i mer enn 50 år. De har organisert seg i flere ulike organisasjoner. Den største er Karen National Union (KNU), som også har en væpnet hær. Mange av karenflyktingene som er kommet til Norge har vært soldater i kortere eller lengre tid. Det har også vært konflikter internt blant karenfolket, og flere grupperinger har brutt ut av KNU. Enkelte av dem har også inngått fredsavtaler med myndighetene. KNU og militærregimet inngikk i januar 2004 en uformell våpenhvileavtale, men det har vært avholdt flere runder med forhandlinger uten at man er blitt enige om noen formell avtale¹².

Flere av flyktingene som kommer til Norge har flyktet fra områder hvor det er eller har vært konflikt mellom karenstyrker og myndighetene. Disse har enten blitt indirekte involvert eller deltatt i kamper og blitt slått av den statlige hæren. Det er også flyktinger som har gått lei av den pågående konflikten og kampene og reist fra sine styrker. KNU ser på dette som desertering, og straffer slike personer hvis de blir tatt.

Mon

Den etniske gruppen mon utgjør bare ca 2 % av befolkningen i Burma/Myanmar. Monfolket bor i hovedsak langs kysten i sørøst. De er buddhister, og morsmålet er mon. Fram til 1757 eksisterte det et mon kongedømme. Det er i dag forbudt å fremme mon kulturen og det tillates ikke at mon språket benyttes i skolen. Personer som uttrykker sin mon identitet kan straffes med fengsel.

Mon folket organiserer seg i flere organisasjoner og partier. Flere ønsker en egen mon stat. En av de største organisasjonene er New Mon State Party (NMSP), som også har en væpnet styrke. I 1995 inngikk NMSP formelt en våpenhvileavtale med militærregimet.

4. Forholdene i Malaysia og Thailand

Malaysia

Overgrepene minoritetsbefolkningen utsettes for i Burma/Myanmar tvinger mange på flukt. Ingen av nabolandene gir formelt beskyttelse til flyktinger, og flyktingene utsettes for stadig dårligere behandling. Malaysiske myndighetene har ikke underskrevet flyktingkonvensjonen av 1951 eller tilleggsprotokollen av 1967. Myndigheter har som mål at alle flyktinger skal forlate landet etter kort tid. Malaysia har ikke noe asylsystem, og selv flyktinger anerkjent av UNHCR betraktes som ulovlige innvandrere. Etter en ny lov innført i august 2002, risikerer illegale flyktinger og innvandrere bøter og opp til fem års fengsel. Selv om UNHCR har blitt forsikret at loven ikke skal ramme personer med flyktingstatus, arresteres flyktinger jevnlig.

¹² [Hwww.reliefweb.int](http://www.reliefweb.int) "Burma: Karen rebels call provisional cease-fire-talks..", 27 Jan 2004



Bildet viser en detention-leir utenfor Kuala Lumpur, hvor flyktninger stues sammen på små områder i påvente av å transporteres ut av Malaysia. (UDI 2004).

I mange tilfeller kan flyktingene gå fri ved å betale politiet penger, men det skjer også at flyktinger blir uttransportert fra Malaysia. Flyktingene blir da uttransportert til Thailand, der thailandske myndigheter i noen tilfeller overbringer flyktingene til burmesiske myndigheter eller internerer dem. Mange forsvinner også etter slike uttransporteringer. Situasjonen gjør at flyktingene føler seg utrygge i Malaysia og stadig flytter til nye steder i landet for å unngå problemer. Mange av flyktingene lever av lave inntekter fra svart arbeid. De bor ikke i flyktingleire, men mer eller mindre skjult i og rundt byene. Barn av flyktinger har ikke tilgang til skole i Malaysia.

En del av flyktingene fra Burma/Myanmar som ble akseptert for gjenbosetting i Norge i 2004 var fengslet eller holdt i varetekt på innvilgelsestidspunktet. I følge UNHCR har disse valget mellom å reise hjem eller holdes innesperret inntil gjenbosetting eventuelt blir aktuelt.

UNHCR anslår at det er behov for å gjenbosette til sammen 2.150 flyktinger fra Malaysia i 2005¹³. Det er ikke spesifisert hvor mange av disse som er fra Burma/Myanmar. Grunnet mangel på personale, tror ikke UNHCR de har kapasitet til å gjenbosette flere enn 800 av disse hvorav cirka 400 er fra Burma/Myanmar. Det gjenstår å se hvordan malaysiske myndigheters innstramming som innebærer hyppige arrestasjoner av flyktinger, vil påvirke gjenbosettingstakten av burmesiske flyktinger. UNHCR er svært bekymret over situasjonen.

Thailand

På grunn av de vanskelige forholdene i hjemlandet kom det i 2003 ca. 2.500 flyktinger over grensen til Thailand hver eneste måned. 116.700 personer er registrert i ni flyktingleire langs grensen, i tillegg til ca. 20.000 i grenseområdene som ikke bor i leirene, og 5.000 som oppholder seg i Bangkok eller andre byer¹⁴.

¹³ "UNHCR Projected Global Resettlement Needs 2005", Geneva, June 2004

¹⁴ Ibid



Bildet over er fra landsbyen Sanklaburi, på grensen mellom Burma/Myanmar og Thailand. Her bor mange burmesiske flyktninger i slike hus som avbildet. Som regel leier de rom hos en thailandsk familie (UDI 2004).

Thailand har verken sluttet seg til flyktningkonvensjonen av 1951, eller tilleggsprotokollen av 1967. Opp gjennom tidene har myndighetene valgt ulike måter å håndtere den store strømmen av flyktninger til landet på. De siste årene har Thailand bedret sitt forhold til militærregimet i Burma/Myanmar og vist stadig mindre vilje til å gi hjelp og beskyttelse til flyktninger. Dette har særlig skjedd under den sittende regjering i Thailand. Myndighetene bestemte i januar 2004 at UNHCR ikke lenger får vurdere hvem som har rett på flyktningstatus. Thailandske myndigheter skal nå selv avgjøre flyktningenes status, men myndigheten har ikke noe apparat til å utføre denne jobben.

Flyktninger som blir arrestert kan i enkelte situasjoner slippe fri ved hjelp av bestikkelser. Å vise fram UNHCRs dokumentasjon på at en er under UNHCRs beskyttelse hjelper imidlertid sjelden mot arrestasjon. Thailand har en avtale med burmesiske myndigheter om å utlevere arresterte flyktninger. En gang i måneden blir flyktninger transportert inn i Burma/Myanmar og overlevert til burmesiske myndigheter. Flyktninger som er i varetekt kan også få tilbud om å bli kjørt til grensa, og mot betaling bli satt fri uten at burmesiske myndigheter kontaktes. Flyktningene tar seg da som regel inn i Thailand igjen.

En ytterligere usikkerhetsfaktor for burmesiske flyktninger er at Burma/Myanmars sikkerhetstjeneste opererer inne i Thailand. Det har både vært tilfeller der burmesiske myndigheter har arrestert burmesere i Thailand, og tilfeller av drap og drapsforsøk.

UNHCR anslår at i overkant av 20.000 personer fra Burma/Myanmar vil ha behov for gjenbosetting i 2005¹⁵. Blant disse vil UNHCR ha et spesielt fokus på flyktningene som bor i byer, fordi de er mer utsatt for arrestasjoner fra thailandsk politi.

Repatriering fra Malaysia og Thailand

Burmesiske myndigheter og UNHCR inngikk i mars 2004 en avtale om å legge forholdene til rette for tilbakevending av burmesiske flyktninger som ønsker å flytte tilbake til Burma/Myanmar.

Flere flyktningorganisasjoner uttrykker bekymring over planene om repatriering til de østlige delene av Burma/Myanmar, fordi de mener det ikke er trygt for flyktninger der.

¹⁵ Ibid

5. Konklusjon

Flyktningene fra Burma/Myanmar har generelt sterke flyktninghistorier og et stort behov for beskyttelse. Det skal svært lite opposisjon til for at myndighetene reagerer med trusler, arrestasjoner og grov tortur. Lite tyder på at demokratiforkjemperne vil vinne fram i Burma/Myanmar med det første. Det foregår fremdeles utbredt tvangsarbeid, utenomrettslige drap og tvangsflytting av grupper. Forholdene i minoritetsområdene er uforandret med gjentatte overgrep fra militærregimet. Flere tusen flykter i første rekke til nabolandene, men både Malaysia og Thailand har strammet inn asylpolitikken, og flyktninger arresteres daglig.

UNHCR ser behov for å gjenbosette et større antall flyktninger fra Burma/Myanmar som oppholder seg i Thailand og Malaysia.

Liberia



1. Innledning

Flyktninger fra Liberia utgjør en relativt ny og voksende gruppe i Norge. Fra de to første overføringsflyktningene kom i 2000, vil det i løpet av året være bosatt om lag 900 liberiske flyktninger her i landet. I 2002-2003 ble det til sammen innvilget ca. 500 liberiere som hadde flyktet til nabolandene Guinea og Sierra Leone. I år vil det komme om lag 250 liberiske overføringsflyktninger via Elfenbenskysten og Ghana.

Det ble inngått en fredsavtale i 2003, men situasjonen er fortsatt urolig i Liberia. Det foregår fremdeles kamper i deler av landet og flyktningleirene er overfylte med internflyktninger. Tross usikkerheten planlegger UNHCR å begynne med repatriering av flyktninger til Liberia fra andre halvdel av 2004.

Samtidig vil UNHCR ha behov for å gjenbosette enkelte liberiske flyktninger i tiden fremover. Liberiske flyktninger er foreslått som en av fire hovedgrupper som Norge tilbyr seg å ta i mot i 2005, forutsatt at forholdene i Liberia tilsier gjenbosetting og UNHCR ber oss om det.

2. Historisk og politisk bakgrunn

Undertrykkelse og borgerkrig

Liberia har som eneste vestafrikanske land aldri hatt formell kolonistatus, men landet ble erklært republikk av frigitte afro-amerikanske slaver i 1847. Denne minoriteten styrte landet

under et apartheidliknende regime helt fram til 1980. Styret var både undertrykkende og autoritært, men den liberiske republikken unngikk i denne perioden omfattende interne stridigheter.

En gruppe soldater under ledelse av Samuel Doe overtok makten ved et statskupp i 1980. Doe ble første president i Liberia som var ”ekte” liberier og ikke etterkommer av frigitte afro-amerikanske slaver. Kuppet markerte slutten på det gamle apartheidstyret, men innledet samtidig en periode med uroligheter, økonomisk nedgang og større etniske motsetninger. Den nye presidenten utviklet et stadig mer brutalt og autoritært regime, som i økende grad favoriserte hans egen etniske gruppe, krahn, som er en relativt liten gruppe i Liberia.

Julaften 1989 regnes som starten for borgerkrigen i Liberia. Opprørsgruppen ble støttet av styret i Elfenbenskysten og ledet av Charles Taylor. Den liberiske hæren under president Doe mistet i løpet av et knapt halvår kontrollen over det meste av landet, og i kaoset flyktet omkring 700 000 liberiere til nabolandene Guinea, Elfenbenskysten og Sierra Leone. Tidligere president Doe ble tatt til fange og torturert til døde i september 1990 uten at en fredsbevarende styrke fra den vestafrikanske samarbeidsorganisasjonen ECOWAS¹⁶ var i stand til å gripe inn. Fredsstyrkens soldater drev med kriminell aktivitet i likhet med andre væpnede parter i krigen.

Det ble gjort flere forsøk på å komme fram til fredsavtaler de neste årene, men ikke før i 1997 roet situasjonen seg såpass at UNHCR kunne sende hjem noen av flyktingene fra nabolandene. Samtidig ble det avholdt valg der Charles Taylors parti fikk stort flertall. Taylor som utover 1990-tallet brutalt hadde tatt kontroll over store deler av Liberia, ble valgt til president med 75% av stemmene. Valgseieren skyldtes i stor grad trusselen fra Taylor om å gå til ny krig hvis han tapte.

Valget førte ikke til fred i Liberia. Samtidig som Taylor og hans støttespillere ble svært involvert i borgerkrigen i Sierra Leone og støttet opprørsgrupper i Guinea, fikk opprørerne i Liberia støtte fra Guinea, og senere også fra Elfenbenskysten. På grunn av Taylor-regimets kobling til opprørsgruppen RUF¹⁷ i Sierra Leone, innførte FNs sikkerhetsråd sanksjoner mot Liberia i 2001. I løpet av 2002 rykket presidentens motstandere stadig nærmere hovedstaden Monrovia. Igjen ble folk tvunget til å flykte, både internt i Liberia, spesielt inn til byene, og til nabolandene. Et kuppforsøk i Elfenbenskysten 19. september 2002, fikk tragiske konsekvenser for sivilbefolkning og flyktninger på begge sider av grensen¹⁸.

Sommeren 2003 brakte likevel forsiktige håp om bedring. En FN resolusjon ga den afrikanske fredsbevarende styrken ECOMIL mandat til å gripe inn i Liberia. ECOMIL ankom Liberia i begynnelsen av august. Etter sterkt press forlot Taylor Liberia 10. august og aksepterte tilbudet om asyl i Nigeria. Betingelsen for hans avgang var at han ikke skulle utleveres og stilles for retten i Sierra Leone¹⁹. Et par dager senere oppfylte LURD²⁰ sitt løfte om å overgi

¹⁶ Economic Community of West African States

¹⁷ Revolutionary United Front.

¹⁸ Se del 5 om situasjonen i Elfenbenskysten

¹⁹ Taylor er tiltalt av Spesialdomstolen i Sierra Leone for å være en av de hovedansvarlige for krigsforbrytelser begått der, inkludert utbredt og systematisk drap på sivile, amputasjoner, voldtekter og andre former for seksualisert vold, bruk av barnesoldater, bortføringer og tvangsarbeid (”Nigeria: Impunity/legal concern Charles Ghankay Taylor”, Amnesty International 12.08.2003.)

²⁰ Liberia United for Reconciliation and Democracy. LURD er en bredt sammensatt koalisjon av tidligere fraksjoner og politiske personer fra borgerkrigen, som kom på banen i 1999. LURD har en sterk tilknytning til tidligere mandingo-orienterte grupperinger (som ULIMO-K), men har også en viss krahn-tilknytning.

kontrollen av havnen i Monrovia til ECOMIL-styrken. Dermed ble det igjen mulig for hjelpeorganisasjoner å gi mat og medisiner til den sårt trengende sivilbefolkningen. En fredsavtale ble inngått mellom overgangsregjeringen og de to opprørsgruppene.

Politisk strid og menneskerettigheter

Fra 1980 ble etnisitet en stadig viktigere faktor i konflikten. Partene har stort sett hatt støtte i én eller noen få etniske grupper, som igjen gjerne er alliert med beslektede etniske grupper i nabolandene og/eller myndighetene i disse landene. En ytterligere kompliserende faktor var private militsgrupper som beskyttet de økonomiske interessene til tømmerfirmaer og gummiplantasjer. Disse gruppene gav sin støtte til dem som kunne sikre deres fortsatte virksomhet, eller som blandet seg minst oppi den.

Opposisjonen til Taylor-regimet har vært svært fragmentert. Verken LURD eller MODEL²¹ har hatt noe uttalt program, utover å styrte Taylor. Det er fremdeles svært vakt hvordan de tenker seg landets videre utvikling. Andre opposisjonspolitikere har hatt ganske begrenset oppslutning, og mange av dem er basert i USA, hvor de har oppholdt seg i eksil i mange år.

Alle grupper i Liberia har stått for alvorlige brudd på menneskerettighetene. Bruk av barnesoldater, mangel på respekt for elementære rettigheter og internasjonale konvensjoner, utstrakt voldsbruk, seksualisert vold, tvangsrekruttering, tvangsarbeid, plyndring og blokkering av matforsyninger er noen av virkemidlene som er brukt i større eller mindre grad av alle parter.

Fremtidsutsiktene i Liberia

Med utgangspunkt i fredsavtalen som ble inngått i august 2003, overtok en ny overgangsregjering makten i oktober samme år. Opprørerne ble nektet stillingene som president og visepresident i overgangsregjeringen. I stedet foreslo politiske partier og sivile organisasjoner kandidater. Den relativt ukjente foretningssmannen Guyde Bryant, tilhørende LAP²², ble valgt til å lede overgangsregjeringen som skal sitte frem til det planlagte valget i 2005. FN har plassert en fredsbevarende styrke (UNMIL) på ca. 15 000 soldater i Liberia.

I tillegg til å få frem humanitær hjelp til internt fordrevne og andre trengende, er en av de største utfordringene å avvæpne ca. 60 000 tidligere soldater, hvorav mange barnesoldater. I en pressemelding 13 juli 2004²³ hevder UNMIL at hele 54 000 soldater er avvæpnet så langt.

Situasjonen må sies å ha vært gjennomgripende vanskelig for mesteparten av befolkningen i Liberia. Landet har i løpet av borgerkrigen nesten fullstendig brutt sammen ettersom konflikten har omfattet stadig større landområder. I løpet av 2004 har hjelpearbeidet omsider nådd langt flere mennesker, men fremdeles er en av seks innbyggere helt avhengig av internasjonal matvarehjelp. Landet står overfor en omfattende gjenoppbygningsprosess, og fremdeles venter mange av de 300 000 liberiske flyktingene i nabolandene på å vende hjem.

3. Overføringsflyktinger fra Liberia

Flyktingene fra Liberia som er i Norge består i stor grad av små og store familier. Flertallet har oppholdt seg i nabolandene som flyktinger fra starten av borgerkrigen tidlig på 1990-

²¹ Movement for Democracy in Liberia er en ny opprørsgruppe som dukket opp våren 2003.

²² Liberia Action Party er et av de mindre politiske partiene i Liberia.

²³ UNMIL/PIO/PR/90

tallet. Mange har hatt familiemedlemmer med posisjoner i statsapparatet til Samuel Does regime før flukten og flyktet fra president Taylor. Mange har vært utsatt for grove overgrep og mistet nære familiemedlemmer i borgerkrigen. Noen familier har med seg barn som ikke er dere egne, noen er søsken, nevøer, nieser eller annet. I mange tilfeller er barnas foreldre blitt drept i krigen, og barna er blitt tatt hånd om av andre.

Noen av familiene består av enker med barn hvor ektemann/far ble drept i Liberia før resten av familien flyktet ut av landet. Enslige kvinner med barn er svært sårbare under flukten fra hjemlandet, og de er også ofte utsatte for trakassering og voldtekt i flyktingleirene. I perioden 2002-2004 har Norge innvilget ca. 25 særlig utsatte kvinnelige flyktinger fra Liberia.

Flyktingene som kommer via Elfenbenskysten er i stor grad fra Grand Gedeh og Maryland-distriktene med etnisiteter som krahn og grebo. Flyktinger som kommer via Ghana kommer opprinnelig fra flere ulike steder i Liberia. Mange hadde flyktet til hovedstaden Monrovia i 1990 og flyktet derfra videre til Ghana med båt, ofte i regi av den vestafrikanske styrken ECOMOG. Flertallet av de liberiske flyktingene i Norge tilhører ulike kristne trossamfunn.

Engelsk er offisielt språk i Liberia og alle flyktingene snakker engelsk. Liberisk engelsk er riktig nok noe annerledes enn britisk eller amerikansk engelsk, men det gjør uansett møtet med Norge litt enklere. For de flyktingene som har vært lenge i flyktingleir kan både engelskkunnskaper og lese- og skriveegenskaper være noe svekket fordi kunnskapen ikke har blitt brukt på mange år.

Krig og flukt har splittet mange familier. Mange av de liberiske flyktingene i Norge har nære familiemedlemmer i hjemlandet eller i andre land. For mange er det både tungt og vanskelig å konsentrere seg om livet her så lenge nær familie er i hjemlandet eller forsvunnet²⁴. Utenriksstasjonene har mottatt en rekke søknader om familiegjenforening med liberiere bosatt i Norge i løpet av 2002-2004.

I løpet av sommeren og deler av høsten 2004 skal UDI Regionkontor Midt-Norge foreta en undersøkelse om overføringsflyktinger fra Liberia som er bosatt i Midt-Norge i 2003 og 2004. Målet er å finne ut hvordan flyktingene opplever den norske virkeligheten i forhold til forventninger de hadde før de kom hit, få kunnskap om flyktingers framtidsplaner, inkludert tilbakevending og se om det er integrasjonsforskjeller mellom flyktinger som deltok i IOMs kulturorienteringsprogram før de kom til Norge og de som ikke deltok. Omtrent 20 liberiske overføringsflyktinger bosatt i Namsos, Verdal, Volda og Ørsta skal intervjues i forbindelse med undersøkelsen.

De siste par årene har konflikten i Liberia fått mye oppmerksomhet, også i norske medier. UDI iverksatte høsten 2003 en informasjonskampanje om liberiske flyktinger, rettet mot blant annet kommuner, skole, kirkesamfunn og media. Det ble holdt fem seminarer om Liberia rundt i landet vinteren 2004. I samarbeid med Norsk Folkehjelp laget UDI også en skolepakke for ungdomsskolen om flukt, fordommer og fellesskap hvorav en del handlet om overføringsflyktinger fra Liberia.

²⁴ Jeg kom for å redde livet – om mottak og integrering av overføringsflyktinger. SINTEF 2002.

4. Forholdene i Elfenbenskysten og Ghana

Konfliktene i Liberia, Sierra Leone, Guinea og Elfenbenskysten har alle sammenheng med hverandre. Andre land i regionen, for eksempel Burkina Faso og Nigeria og dessuten USA, Storbritannia, Frankrike og Libya, har også vært allierte med forskjellige parter. Dette har fått konsekvenser for flyktninggrupper i disse landene, og mest prekær har situasjonen vært for liberiske flyktninger i Guinea og Elfenbenskysten. Problemene skyldes at regjeringene i begge land støttet opprørsgrupper i Liberia, mens Taylor støttet opprørsgrupper i Guinea og Elfenbenskysten.

Norge har tatt i mot mange liberiske overføringsflyktninger i første rekke via Guinea, men også fra Sierra Leone. I år har imidlertid de liberiske flyktninger i all hovedsak kommet via Elfenbenskysten og Ghana, og vi har valgt bare å kommentere flyktningenes situasjon i disse to landene.

Elfenbenskysten

Det har kommet flyktninger fra Liberia til Elfenbenskysten helt fra 1990 og fram til i dag. Flyktningene ble fra starten akseptert av myndighetene og langt på vei lokalt integrert. Mange bodde blant lokalbefolkningen, gikk på felles skole og hadde arbeid. Etter president Houphouët-Boigny's død i 1993²⁵, ble imidlertid forholdet til lokalbefolkning og myndigheter gradvis forverret. Politiske ledere spilte på etniske og nasjonale motsetninger for å styrke egne posisjoner. Unge liberiske flyktninger ble tvangsrekruttert til væpnede grupperinger i Elfenbenskysten. Både myndighetene i Elfenbenskysten og sivile ivorianere begynte å beskyldte liberiske flyktninger for å forårsake borgerkrigen. Spesielt de siste to årene har liberiske flyktninger i Elfenbenskysten blitt utsatt for trakassering, ekskludering og vold.

For flyktninger som hadde vært i landets største by Abidjan i opp til 14 år, ble situasjonen plutselig livstruende. UNHCR valgte å etablere såkalte transittsentre hvor flyktninger ble innelukket på svært små områder under fengselslignende forhold som vern mot sivile ivorianere, politi og opprørsgrupper. Det har vært flere tilløp til voldelige sammenstøt mellom opposisjonelle og president Gbagbos styrker i Abidjan. I mai 2004 fikk UDI en forespørsel om å evakuere liberiske flyktninger som var innvilget av Norge. Flyktningene oppholdt seg i Abidjan, og UNHCR fryktet for deres sikkerhet på grunn av uroligheter og vold.

Ghana

De fleste flyktningene fra Liberia som oppholder seg i Ghana har vært der siden tidlig på 1990-tallet. Flertallet bor i flyktningleiren Buduburam, en times kjøretur fra hovedstaden Accra. I forbindelse med valget i 1997 ble flyktningene oppfordret til å vende hjem. 3000 dro tilbake, men de aller fleste valgte å bli. I 2000 ble all materiell hjelp til flyktningene stoppet opp i Buduburam og flyktningene har ikke mottatt materiell hjelp fra UNHCR siden. Etter nye kraftige krigshandlinger i Liberia 2002, kom det på nytt nye flyktningstrømmer. Mange liberiere som hadde bodd i Elfenbenskysten i årevis flyktet også videre til Ghana i 2002-2003 på grunn av de voldelige konfliktene der.

Ghana har langt på vei vært et fredelig oppholdsland for liberiere, men de fleste flyktningene lever under svært vanskelige humanitære forhold, mangler bevegelsesfrihet og kan ikke ta arbeid utenfor leiren.

²⁵ Félix Houphouët-Boigny var president i Elfenbenskysten fra 1960 til 1993.



Mange av flyktingene i Buduburam (Ghana) har savnede familiemedlemmer som har forsvunnet under flukten fra Liberia. På bildet vises en av tavlene i Buduburam med barn som leter etter foreldrene sine (UDI 2004).

Mange av flyktingene som UNHCR velger ut for gjenbosetting fra Ghana har spesielle sikkerhetsbehov, som enslige kvinner med barn, mens noen få har spesielle behov knyttet til helse.

Repatriering til Liberia

Terskelen for repatriering til Liberia er svært høy for mange som har vært flyktninger i nabolandene i opp til 15 år. Flyktingene har ofte svært lite å vende tilbake til, og frykter hva som vil skje med dem i Liberia. Mange har mistet hele familien i borgerkrigen, og i mange lokalsamfunn er personene eller elementene som forårsaket flukten fortsatt til stede.

Leire for internt fordrevne, hvor UNHCR og WFP²⁶ deler ut mat og utstyr, rommer fortsatt tusenvis av internflyktninger som ikke har noe hjem å vende tilbake til. Det norske Flyktingerådet driver to slike leire for internt fordrevne i Liberia. UNHCR anslår dessuten at ca. 50 000 har spontanreturnert til Liberia frem til april 2004. De fleste har kommet fra Guinea og noen fra Sierra-Leone, hovedsakelig til leire rundt Monrovia for internt fordrevne.²⁷ Liberiske myndigheter advarte så sent som i mai 2004 flyktninger mot å vende hjem før FN har etablert kontrollerte former for repatriering. UNHCR planlegger å starte opp med organisert repatriering fra andre halvdel av 2004. Samtidig indikerer UNHCR at det vil bli behov for gjenbosetting av enkelte grupper av liberiere med beskyttelsesbehov også i 2005.

5. Konklusjon

Liberiere utgjør en ny og forholdsvis liten gruppe i Norge. Det vil være en fordel å bygge opp de liberiske miljøene, og systematisere erfaringer fra bosettings- og integreringsarbeidet. UDIs Regionkontor i Midt-Norge foretar en undersøkelse om overføringsflyktninger fra Liberia. Undersøkelsen kan bli viktig i denne sammenheng.

²⁶ FNs "World Food Programme".

²⁷ IRIN 29april <http://www.reliefweb.int>

Fredsavtalen og maktskiftet har ikke løst Liberias problemer. UNHCR og andre hjelpeorganisasjoners kapasitet er sprengt på grunn av overfylte flyktningleire, spesielt i områdene rundt byene. Noen tusen flyktninger har imidlertid vendt tilbake til Liberia på egen hånd. UNHCR planlegger å begynne og repatriere flyktninger fra andre halvdel av 2004.

Samtidig indikerer UNHCR at det vil være behov for gjenbosetting av liberiske flyktninger fremover.

Den demokratiske republikken Kongo



1. Innledning

Norge har tatt i mot overføringsflyktninger fra Den demokratiske republikken Kongo (DRC) siden 1998. De største uttakene av kongolesiske flyktninger var via Tanzania i 2002-2003, da i overkant av 200 personer kom til Norge.

I 2004 har det fram til august blitt tatt ut 18 overføringsflyktninger fra DRC, de fleste via Kamerun. Nedgangen i antall kongolesiske overføringsflyktninger til Norge, skyldes blant annet at UNHCR i 2003 så med optimisme på repatriering til DRC. Det ble lagt planer for tilbakevending for opp mot 300.000 kongolesiske flyktninger fra en rekke land.²⁸ Antallet hjemvendte har imidlertid ikke nådd et slikt volum. Sikkerhetssituasjonen i nordøstlige deler av landet er fremdeles anstrengt, og det er fortsatt folk som flykter fra området.²⁹ Så sent som i juli 2004 ble det rapportert om kamper og drap på sivile.³⁰

UNHCR mener at selv om tilbakevending er den beste løsningen for mange kongolesiske flyktninger, er det også en betydelig del som fortsatt trenger beskyttelse. UNHCR vil blant annet gjenbosette noen av de 11-12.000 kongolesiske flyktningene i Uganda.³¹ De ønsker også å gjenbosette kongolesere i Zambia. Kongolesiske flyktninger er foreslått som en av fire hovedgrupper som Norge tilbyr seg å ta i mot i 2005, forutsatt at forholdene i DRC tilsier gjenbosetting og UNHCR ber om det.

²⁸ "Lubbers discusses Congolese returns with President Kabila", UNHCR News Stories, 21.08.03.

²⁹ "Burundi: movement of Congolese in both directions", UNHCR Briefing Notes, 06.07.04.

³⁰ "DRC: UN mission condemns renewed fighting in Ituri", Irinnews 16.07.04.

³¹ "UNHCR Projected Global Resettlement Needs 2005", Geneva, June 2004.

2. Historisk og politisk utvikling

Fra Zaire til DRC

Den demokratiske republikken Kongo er et av Afrikas største land, og befolkningen på over 53 millioner er fordelt på mer enn 200 ulike etniske grupper. Landet har siden det fikk selvstendighet i 1960, vært preget av konflikter, økonomisk vanstyre og brudd på menneskerettighetene.

I mer enn tretti år (1965-1997) ble landet styrt av diktatoren Moubutu Sese Seko, en av verdens mest korrupte statsledere. Landets rike mineralforekomster kom ikke innbyggerne til gode, men ble delt mellom Mobutos familie, hans nasjonale støttespillere og utenlandske selskaper. Levestandarden for folk flest på 1990-tallet var lavere enn da landet var belgisk koloni.

Opprøret som førte til Mobutus fall startet i 1996 i Kivu-regionen, under ledelse av Laurent Kabila og hans gruppering AFDL³², med støtte fra rwandiske og ugandiske styrker. Kabila overtok presidentembetet i mai 1997, og det daværende Zaire ble omdøpt til Den demokratiske republikken Kongo (DRC).

Bakgrunnen for opprøret som førte til Mobutus fall og konflikten som senere har herjet landet er svært sammensatt, men hovedårsaken er å finne i folkemordet i Rwanda i 1994. Ca. 1.2 millioner mennesker, hovedsakelig hutuer, flyktet over den kongolesiske grensen. Mange av dem hadde vært delaktige i massedrapene i Rwanda. I flyktningleirene som ble etablert ved byene Goma og Bukavu fortsatte hutumilitsen Interahamwe sin virksomhet. De benyttet leirene som militære baser for å gjennomføre aksjoner inne på rwandisk territorium. Mobutu hadde et nært forhold til den tidligere hutudominerte regjeringen i Rwanda og støttet derfor de ulike militære hutugrupperingene. Samtidig var disse gruppene nyttige brikker i konfliktene som i en årrekke hadde pågått i Kivu-regionen mellom ulike etniske grupper.

Regional krig

Kabilas maktovertagelse i 1997 førte ikke til stabilisering verken i DRC eller i regionen for øvrig. Kabila-regimet utviklet seg i autoritær retning, den politiske opposisjonen ble kneblet og den økonomiske situasjonen ble stadig forverret. I Rwanda og Uganda så man på utviklingen med økende misnøye. I august 1998 startet et nytt opprør i den østlige delen av DRC som resulterte i en ny og blodig borgerkrig. Denne gangen var opprøret rettet mot Kabilas regime, støttet av hans tidligere alliansepartnere Rwanda og Uganda. Opprøret, som involverte militære avdelinger fra minst seks land, resulterte i massedrap på etniske grupper, tilfeldige arrestasjoner, massevoldtekter og andre alvorlige brudd på menneskerettighetene.

Etter harde kamper ble de ugandiske og rwandiske styrkene og deres allierte opprørsgrupper stanset, og DRC ble i prinsippet delt i to. Rwanda og Uganda kontrollerte den østlige delen av landet og Kabila (med støtte fra Angola, Namibia og Zimbabwe) kontrollerte den vestlige delen. Alliansen mellom Rwanda og Uganda brøt sammen etter kort tid, og bruddet førte til oppsplitting og dannelse av nye opprørsfraksjoner. Kamper mellom regjeringshæren, ulike opprørsfraksjoner, styrker fra flere afrikanske land og konflikter mellom rivaliserende opprørsgrupper, førte til omfattende voldshandlinger og brudd på menneskerettighetene. Antallet internt fordrevne steg dramatisk. Situasjonen hadde utviklet seg til en omfattende

³² Alliance des forces democratiques pour la liberation du Congo-Zaire.

konflikt som mange har betegnet som Afrikas verdenskrig. Mye av årsaken til den internasjonale innblandingen i konflikten var økonomiske interesser knyttet til diamantgruver og andre naturressurser i DRC.

De stridende partene undertegnet en våpenhvileavtale i 1999 (Lusaka-avtalen) og FN opprettet en egen styrke (MONUC) som skulle støtte den videre fredsprosessen. Avtalen ble imidlertid ikke respektert av partene, og kampene fortsatte. I januar 2001 ble president Laurent Kabila myrdet, og hans sønn Joseph Kabila overtok makten. Gradvise endringer ble gjort, for eksempel ble en del av restriksjonene på de politiske partienes virksomhet fjernet, og det ble utarbeidet en plan for integrering av opprørsbevegelsene i regjeringshæren. 2. april 2003 ble det inngått en fredsavtale i Sun City, Sør Afrika. I følge fredsavtalen skulle det etableres en overgangsregjering, og bli avholdt demokratiske valg i 2005. Overgangsregjeringen ledes av president Kabila, mens de mange ulike partene i konfliktene har hver sin visepresident.

Til tross for de positive framskrittene på det nasjonale planet, fortsetter stridighetene i de østlige delene av landet. Kampene utspiller seg i første rekke mellom lendu- og hema-baserte militsgrupper i Ituri-distriktet³³, og mellom RCD-Goma³⁴, Mayi Mayi³⁵ og andre væpnede grupper i Kivu-regionene. Siden 1999 har minst 60.000 mennesker blitt drept, og i Ituri har en halv million blitt fordrevet fra sine hjem. Regionen anses for å være en av de mest urolige og lovløse områdene i landet. Grove overgrep mot sivilbefolkningen, voldtekter, summariske henrettelser og til og med kannibalisme har forekommet. Selv om de lokale militsene har inngått en våpenhvile, foregår det fortsatt massakre av sivile.

Den utplasserte FN-styrken MONUC har blitt forsterket flere ganger og består nå av over 10.000 soldater. Mandatet ble i 2003 utvidet slik at styrken kan ta i bruk ”alle nødvendige midler”, inkludert militær styrke, for å beskytte sivile liv og sette en stopper for drapene som skjer i det østlige DRC.³⁶ FN-styrken har imidlertid ikke lyktes i å stoppe volden. Da militsgrupper forsøkte å innta Bukavu i juni 2004, klarte ikke MONUC å forhindre overgrep mot sivilbefolkningen³⁷.

Opp i mot 3.5 millioner kongolesere har mistet livet i konflikten som startet i 1998. Av disse har ca 200.000 falt i kamper, men langt de fleste har dødd på grunn av sykdom og underernæring. Krigen har også gjort nesten 4 millioner kongolesere hjemløse. De fleste befinner seg i hjemlandet, mens i overkant av en halv million er flyktninger i naboland.

Fremtidsutsiktene i DRC

Fredsavtalen og overgangsregjeringen er første skritt mot fred, men utfordringen DRC står ovenfor må ikke undervurderes. En rekke hendelser i løpet av 2004 har truet fredsprosessen; kuppforsøk i Kinshasa i både mars og juni, samt maktovertakelsen av Bukavu i øst i begynnelsen av juni. Som følge av kampene i Bukavu flyktet 34.000 kongolesere til nabolandet

³³ Befolkningen i Ituri-distriktet består i hovedsak av lendu (majoritet) og hema (minoritet). Forholdet mellom disse kan sammenlignes med konflikten mellom hutuer og tutsier i Rwanda og Burundi.

³⁴ *Rassemblement congolais pour la démocratie-Goma.*; en rebellbevegelse som både brukes av og er helt avhengig av Rwanda.

³⁵ Mayi-Mayi er etnisk baserte lokale militsgrupper som hovedsakelig opererer i Kivu provinsene. Militær kapasitet og politisk orientering varierer veldig fra gruppe til gruppe, og endres raskt. Enkelte har en politisk plattform, mens andre framstår som rene kriminelle bander. En høy andel av soldatene rapporteres å være barnesoldater.

³⁶ “Congo-Kinshasa: UN authorises military force”, Thalif Deen 2003.

³⁷ Landguiden.

Burundi. Opprøret førte til en økt militær spenning mellom DRC og Rwanda, samt frykt for en ny krig.

Situasjonen for menneskerettighetsaktivister er fortsatt vanskelig, og enkelte får problemer med regjeringens sikkerhetsstyrker. I de østlige delene av landet hindres aktivister i å arrangere demonstrasjoner, og i å opprette nye grupper. Både regjeringen og tidligere opprørsgrupper motarbeider slikt arbeid. Straffefrihet for de ansvarlige for alvorlige menneskerettighetsbrudd er utstrakt, og kan medvirke til å forlenge konflikten³⁸.

Til tross for kuppforsøk og sporadisk vold holder våpenhvilen fortsatt, men regjeringen i Kinshasa har liten kontroll over store deler av landet, og spenningen er fortsatt høy i øst. Fredsprosessen gir færre muligheter for forandringer der, og det anses for å være lite trolig at det vil bli fred i regionen i løpet av den nærmeste tiden. Utallige lokale konflikter vedvarer, og området er politisk og etnisk polarisert. Store deler av Nord-Kivu og Syd-Kivu og hele Ituriprovinsen er fremdeles preget av blodig krig.

Så sent som midten av august 2004 massakrerte hutu rebeller tilhørende FNL (Forces nationales de liberation) 160 kongolesiske flyktninger (Banyamulenge) i en transittleir på den burundiske siden av grensen. Dette forsterker naturligvis usikkerheten i regionen og legger en sterk demper på håp om stabilisering og repatriering.

3. OVERFØRINGSFLYKTNINGER FRA DRC

Mange av de kongolesiske overføringsflyktningene som er bosatt i Norge kommer fra de østlige deler av DRC (Nord- og Sør-Kivu). Flertallet av flyktningene tilhører kongolesiske etnisiteter (hovedsakelig bantu), mens et mindretall tilhører etnisiteten banyamulenge, og har røtter til tutsibefolkningen i Rwanda. Mange har vært forsøkt tvangsrekruttert til ulike sider i krigen, og tortur, drap og trusler er elementer i de fleste flyktninghistoriene. Enkelte av kvinnene har vært utsatt for voldtekter og gruppevoldtekter av soldater i væpnede grupper. De fleste reiste fra hjemlandet rundt 1996-1997, og mange har mistet nære familied medlemmer før og i løpet av flukten fra DRC.

Majoriteten av flyktningene fra DRC har oppholdt seg lenge i flyktningleir før de kommer til Norge. For noen, som tidligere har innehatt særskilte verv/stillinger som har gjort at de har vært spesielt utsatt, har opphold i leir vært en ekstra stor påkjenning. Mange har også blitt utsatt for vilkårlig vold, voldtekt og trakassering. Sikkerhetsforholdene i leirene er ofte svært dårlig, og mange av flyktningene vil ha traumatiske opplevelser med seg til Norge. Noen av familiene har opplevd trakassering og trusler i flyktningleirene på grunn av blandet etnisitet.

Det er stor variasjon blant flyktningene fra DRC når det gjelder sosial, økonomisk og utdanningsmessig bakgrunn. Det er en del store familier med mange barn, og noen har også med seg andre slektninger til Norge enn de som tilhører kjernefamilien. Enkelte kommer fra landsbygda, og kan for eksempel mangle erfaring med bruk av elektrisitet til matlaging når de kommer til Norge. Mange kommer fra større og mindre byer, og vil ikke ha de samme opplæringsbehovene. Fransk er offisielt språk i DRC, og personer med et visst utdanningsnivå vil derfor kunne fransk.

³⁸ "The DRC Conflict", Amnesty International 2003.

De fleste kongolesere er kristne, og katolikkene utgjør majoriteten (55 prosent). 25 prosent av befolkningen er protestanter, og 2,5 prosent er muslimer. Det finnes også en rekke mindre religiøse grupperinger (mest kristne), og den resterende delen praktiserer tradisjonelle kongolesiske religioner³⁹. Flyktingene som kommer til Norge gjenspeiler befolkningen i DRC, og de aller fleste vil derfor være kristne.

4. Forholdene i Tanzania

Tanzania⁴⁰

Flertallet av de kongolesiske overføringsflyktingene i Norge har kommet via flyktingleire i Tanzania. Tanzania har underskrevet Flyktingkonvensjonen av 1951 og 1967, og har tradisjonelt tatt godt i mot flyktinger fra nabolandene. I de senere år har et stadig økende antall flyktinger imidlertid ført til stor belastning på begrensede naturressurser, og skapt en generell oppfatning av at sikkerhetssituasjonen i landet har blitt forverret. I 1998 vedtok myndighetene lover som sterkt strammet inn flyktingenes rettigheter. Flyktingene må nå stort sett holde seg innenfor flyktingleirens grenser. Mulighetene for arbeid og utdanning er sterkt innskrenket.

Over 150.000 flyktinger fra DRC oppholder seg i flyktingleire i Tanzania. De fleste bor i tre leire i Kigoma-provinsen i det vestlige Tanzania. Flyktingene lever under vanskelige forhold. I tillegg til sparsommelige fasiliteter, er sikkerhet et stort problem. Mange har fortalt om voldshendelser og trakassering i flyktingleirene. Kvinner og personer med blandet etnisitet er spesielt utsatt.

Repatriering til DRC

Det foregår ingen repatriering av kongolesiske flyktinger fra Kamerun. Myndighetene der gjør ikke mye for å tilrettelegge forholdene for flyktinger som oppholder seg i landet, men det er heller ingen aktiv politikk i forhold til hjemsendelse eller repatriering.

I Tanzania er situasjonen en annen. Tanzanianske myndigheter fokuserer nå på midlertidig opphold for flyktinger, i håp om at de vil repatriere så fort dette er mulig. Lokal integrering blir ikke lenger sett på som et alternativ⁴¹.

Myndighetene i Den demokratiske republikken Kongo er også ivrige etter at folk skal vende tilbake. Regionale myndigheter i de østlige delene av DRC har på oppdrag fra nasjonale myndigheter startet kampanjer for å få flyktinger til å reise tilbake⁴². Det trues med at stillingene til offentlige ansatte og rektorer vil bli besatt av andre hvis de som flyktet ikke kommer tilbake innen kort tid. Flyktingene er ambivalente i forhold til å vende tilbake på grunn av den usikre situasjonen, men noen, deriblant studenter som ønsker å ta eksamen på skolen, har reist hjem for å vurdere forholdene med egne øyne.

³⁹ "Democratic Republic of Congo Country Report", Immigration and Nationality Directorate Home Office, UK 2004.

⁴⁰ I hovedsak basert på opplysninger fra "Projected Global Resettlement Needs 2005", UNHCR 2004.

⁴¹ "UNHCR Projected Global Resettlement Needs 2005", Geneva, June 2004..

⁴² Dette gjelder i første rekke personer som har flyktet til Burundi fra Kivu-regionen de siste månedene. Det anslås at 34.000 har flyktet i løpet av juni-juli 2004 ("Burundi: movement of Congolese in both directions", UNHCR Briefing Notes 06.07.04).

5. Konklusjon

Norge ønsker å fortsette å bosette kongolesiske flyktninger dersom situasjonen i Den demokratiske republikken Kongo tilsier det, og UNHCR ber om det. Kongolesiske flyktninger utgjør en relativt ny og liten gruppe i Norge. Større kongolesiske miljøer kan bidra til å lette integreringen. På den måten vil man også kunne dra nytte av den kompetanse som allerede er opparbeidet i enkelte kommuner.

Den politiske situasjonen i DRC er fortsatt usikker. Overgangsregjeringen, som omfatter de største partene i konflikten, har ikke klart å gjenopprette statlig kontroll over alle deler av landet. Fortsatt skjer grove overgrep mot sivilbefolkningen i de nordøstlige områdene, og det stilles spørsmålstegn ved om valget i 2005 vil bli gjennomført som planlagt.⁴³

Det er fortsatt behov for gjenbosetting av kongolesere på tross av at UNHCR repatrierer flyktninger til de regjeringskontrollerte områdene. For 2005 planlegger UNHCR å gjenbosette kongolesiske flyktninger som oppholder seg i flere ulike land, der i blant Uganda og Zambia.

⁴³ "Flyktningregnskapet", Flyktningerådet 2004.

Burundi



1. Innledning

Norge har tatt i mot overføringsflyktninger fra Burundi siden 1997. De første årene kom det få burundiere hit, men antallet har økt gradvis. I 2002-2003 ble det gjenbosatt i overkant av 200 burundiske overføringsflyktninger fra flyktningleire i Tanzania.

Fram til august 2004 har det imidlertid bare blitt tatt ut 7 personer fra Burundi på den norske kvoten. Nedgangen skyldes blant annet at UNHCR jobber med å avklare om og i så fall hvilke flyktninger som skal prioriteres for henholdsvis repatriering, lokal integrering og gjenbosetting. Det har sammenheng med den positive utviklingen i Burundi.

I november 2003 ble det inngått en fredsavtale mellom regjeringen og hutumilitsen FDD⁴⁴. Som resultat av fredsavtalen har sikkerhetssituasjonen bedret seg betraktelig i mange provinser og om lag 120.000 burundiske flyktninger i Tanzania reiste hjem i løpet av noen måneder i 2003 og 2004.

Men på tross av repatrieringen, er fortsatt over 1 million burundiere (av en befolkning på drøyt 7 millioner) på flukt i eget land eller utenfor landets grenser⁴⁵. UNHCR påpeker at repatriering ikke er en løsning for alle burundiske flyktninger, men at enkelte fortsatt vil ha behov for beskyttelse. UNHCR planlegger blant annet gjenbosetting av burundiske flyktninger som er i Uganda. Flyktninger fra Burundi er foreslått som en av de fire hovedgruppene som Norge kan gjenbosette i 2005 dersom UNHCR ønsker det.

⁴⁴ Forces pour la Défense de la Démocratie er den største opprørsgruppen blant hutuene (Flyktningerådet "På flukt" nr. 2/03).

⁴⁵ "Flyktningregnskapet", Flyktningerådet 2004.

2. Historisk og politisk utvikling⁴⁶

Etnisk strid

Burundi er i tillegg til å være et av Afrikas minste og tettest befolkede land, også et av verdens fattigste land. Borgerkriger og påfølgende folkeforflytninger har sammen med nabolandenes tidvise økonomiske boikott skapt vanskelige forhold for sivilbefolkningen. I tillegg har borgerkrigen, som har pågått siden 1993, kostet opp i mot en kvart million mennesker livet.

Befolkningen i Burundi består hovedsakelig av to etniske grupper, hutu og tutsi. I motsetning til Rwanda, er det i Burundi minoriteten av tutsier som har dominert forvaltningen og krigsmakten nesten hele selvstendighetstiden (fra 1962). Hutuer har blitt skjøvet ut av innflytelsesrike stillinger i administrasjon og hær, og praktisk talt alle hutuer med utdanning ble drept på midten av 60-tallet. I 1966 ble UPRONA⁴⁷ det eneste tillatte partiet, og det utviklet seg til å bli et redskap for tutsieliten. Tutsiene opparbeidet seg etter hvert et totalt maktmonopol. Flere kuppforsøk fra hutugrupperinger opp gjennom 1970- og 80-årene førte til at hundretusenvise av hutuer ble drept og fordrevet. Den første store flyktningstrømmen fra Burundi oppsto i 1972, da nesten 300.000 mennesker flyktet fra folkemord. Ikke før i 1988, etter at et hundretalls tutsier ble drept i det nordlige Burundi, forsøkte tutsiledelsen seg på en mer forsonlig linje.

Det første frie presidentvalget ble holdt i 1993, og for første gang fikk Burundi en hutupresident. Parlamentsvalget ble en enda større seier for hutupartiet FRODEBU. Dette skapte uro blant en del tutsier, noe som endte i et nytt kuppforsøk, og drap på presidenten. Nye stridigheter mellom de to folkegruppene blusset opp. Hæren gjorde massive fremstøt som utartet seg til etnisk rensning. Dette utløste igjen massakre fra hutuekstremisters side. Burundiske hutuopprørere ble fordrevet fra sine baser i DRC i 1996, og dette bidro til å øke intensiteten i kampene.

Forsøk på å skape maktbalanse har vært det viktigste innenrikspolitiske spørsmål siden mordet på president Ndadaye i 1993. I 2001 ble det inngått en ny avtale om en treårig overgangsregjering. Etter avtalen skulle tutsien Buyoya sitte som president fram til mai 2003, da hutuen Ndayizeie overtok. Samtaler om våpenhvile har også blitt ført med ekstremistiske hutu-militser, men det har hele tiden pågått stridigheter parallelt med forhandlingene. Både opprørere og sivile har blitt drept, og tusenvis av mennesker er drevet på flukt.

Den 8. oktober 2003 inngikk regjeringen og hutumilitsen FDD en ny avtale for å få slutt på den pågående konflikten. En formell fredsavtale ble undertegnet i Dar es Salaam i midten av november. Som resultat av fredsavtalen har sikkerhetssituasjonen bedret seg betraktelig i mange provinser. Siden mars 2004 er FNL-fraksjonen ledet av Agathon Rwasa⁴⁸ den eneste bevæpnede bevegelsen som står utenfor fredsprosessen.

⁴⁶ I hovedsak basert på informasjon fra Landguiden.

⁴⁷ Tutsienes nasjonale fremskrittsparti

⁴⁸ Forces nationals de liberation var opprinnelig en bevæpnet avdeling av partiet PALIPEHUTU, men brøt med partiet i 1999. I 2001 ble Agathon Rwasa leder for en fraksjon av FNL, som anslås å ha 3000 soldater ("Burundi Country Report", Immigration and Nationality Directorate Home Office, UK 2004).

Overgrep og usikkerhet

Selv om det har skjedd en positiv politisk utvikling i Burundi det siste året, er situasjonen for sivilbefolkningen fortsatt prekær⁴⁹. Brudd på menneskerettighetene skjer fremdeles. Tortur, utenrettslige henrettelser og ”forsvinninger” utføres av både militæret og opprørsgrupper. Det forekommer stadig angrep og trakassering mot individer og grupper. Flyktninger og internt fordrevne har rapportert om voldtekter og generell usikkerhet ved retur. FNs spesialrapportør og Amnesty påpekte at det var en økning av voldtekter i 2003, og ofrene har vært kvinner og barn. Overgriperne, som regel soldater fra regjeringsstyrkene, opprørere, kriminelle gjenger og privatpersoner, har ikke blitt dømt. Dette er med på å opprettholde den usikre situasjonen for sivilbefolkningen. Ifølge Amnesty begår Agathon Rwasas FNL-fraksjon fortsatt alvorlige menneskerettsbrudd både mot sivile og ansatte i regjeringen.

I den senere tid har også annen kriminalitet økt. Militæret har ikke klart å få kontroll på den kriminelle aktiviteten på grunn av lite ressurser og manglende opplæring av personell. Samtidig er tusenvis av våpen i sirkulasjon.

Ytringsfriheten er begrenset. Media, sammen med hjelpe- og menneskerettighetsorganisasjoner, blir nektet adgang til bestemte områder, spesielt der hvor hæren har blitt anklaget for menneskerettsbrudd. Videre er organisasjons- og møteretten sterkt begrenset i Burundi. Politiske partier opererer under vanskelige forhold, og det anslås at opp i mot 4000 personer holdes fengslet for politisk aktivitet. Offentlige møter krever tillatelse fra myndighetene, men det har vært lettere å få tillatelse til slike samlinger det siste året enn tidligere.

Fremtidsutsiktene i Burundi

Til tross for at det i den senere tid har blitt roligere mange steder i Burundi, er situasjonen fortsatt ustabil i Bujumbura og området rundt (Bujumbura rural), hvor FNL holder til. Kamper mellom FNL og regjeringsstyrkene i februar 2004 førte til at flere tusen flyktet fra Bujumbura rural. Nye sammenstøt har forekommet utover året, og partene legger skylden på hverandre.

FN frykter at sikkerhetssituasjonen skal forverre seg i perioden fram mot valget, som etter planen skal avholdes i høsten 2004. Ifølge avtalen fra 2001 skal det da avholdes indirekte valg av ny president gjennom 2/3 flertall i nasjonalforsamlingen og senatet. Nasjonalforsamlingen skal velges av folket ved direkte valg. Det er fortsatt mye som gjenstår før sikkerhetssituasjonen i Burundi er å anse som stabil⁵⁰.

3. Overføringsflyktninger fra Burundi

Majoriteten av de burundiske flyktningene som har kommet til Norge de siste årene tilhører etnisitetsgruppen hutu. Hutuer har ofte blitt forfulgt på grunn av mistanke om å være medlem av motstandsbevegelsene FDD og FNL. Tortur, voldtekt og drapstrusler er faktorer i flyktningshistoriene, og enkelte har blitt fordrevet fra hjemmene sine av soldater i den tutsi-dominerte hæren. Mange har mistet nære familiemedlemmer før og/eller i løpet av flukten fra Burundi.

Mange har oppholdt seg lenge i flyktningleir før de kommer til Norge. For noen, som tidligere har innehatt særskilte verv/stillinger som har gjort at de har vært spesielt utsatt, har opphold i leir vært en ekstra stor påkjenning. Mange har også blitt utsatt for vilkårlig vold, voldtekt og

⁴⁹ “Burundi Country Report”, Immigration and Nationality Directorate Home Office, UK 2004.

⁵⁰ “Burundi Country Report”, Immigration and Nationality Directorate Home Office, UK 2004.

trakassering. Sikkerhetsforholdene i leirene er ofte svært dårlige, og mange av flyktingene vil ha traumatiske opplevelser med seg til Norge.

Flere av de gjenbosatte flyktingene fra Burundi er av familier der det er inngått blandingssekteskap mellom hutu og tutsi. Årsaken til at disse prioriteres for gjenbosetting er at familiene ofte trakasseres i flyktingleirene i Tanzania hvor et stort flertall av flyktingene er hutuer. I mange av familiene har barna måttet oppholde seg innendørs på grunn av trakassering, frykt og trusler. Både UNHCRs sikkerhetspersonale og flyktingenes eget vaktpoliti (sungu-sungu), kan dokumentere hendelser hvor familier med blandingssekteskap har blitt banket opp og fått hjemmet sitt brent ned i flyktingleirene.

Flyktingene fra Burundi som er bosatt i Norge utgjør en variert gruppe i forhold til sosial, økonomisk og utdanningsmessig bakgrunn. Det er en del store familier med mange barn, og noen har også med seg andre slektninger til Norge enn de som tilhører kjernefamilien. Enkelte har bakgrunn fra landsbygda, og kan for eksempel mangle erfaring med bruk av elektrisitet til matlaging i det de kommer til Norge. Mange kommer fra større og mindre byer, og vil ikke ha de samme opplæringsbehovene. Fransk er et av flere offisielle språk i Burundi, og personer med et visst utdanningsnivå vil derfor ofte kunne snakke fransk. En del unge menn med hutu-tilhørighet har vært studenter, og noen har i tillegg jobbet med media/menneskerettigheter i Burundi. Mange av disse opplevde forfølgelse, trusler mot seg selv og familien, samt tortur før flukten til Tanzania.

Det er ingen statsreligion i Burundi, men de aller fleste burundiere praktiserer en religion. 60 prosent av befolkningen er katolikker, mens 5 prosent er protestanter, og opp mot 10 prosent er muslimer. I tillegg finnes det en rekke andre religiøse grupperinger, mange av dem kristne. Det er også noen som praktiserer tradisjonelle religioner, noen ganger i kombinasjon med kristendom eller islam. Flyktingene som kommer til Norge gjenspeiler befolkningen i Burundi, det vil si at mange av dem er kristne.

4. Forholdene i Tanzania

Tanzania har underskrevet Flyktingkonvensjonen av 1951 og 1967, og har tradisjonelt tatt godt i mot flyktinger fra nabolandene. Det har likevel ikke vært mulig for flyktinger å integrere seg på en slik måte at oppholdet i Tanzania har blitt en varig, god løsning. I de senere år har et stadig økende antall flyktinger ført til stor belastning på begrensede naturressurser, og skapt en generell oppfatning av at sikkerhetssituasjonen i landet har blitt forverret. I 1998 vedtok myndighetene lover som sterkt strammet inn flyktingenes rettigheter. Bevegelsesfriheten er begrenset, stort sett må de holde seg innenfor flyktingleirens grenser. Mulighetene for arbeid og utdanning er også sterkt innskrenket.⁵¹

Tilværelsen i leirene i Tanzania er for mange veldig hard. I tillegg til sparsommelige fasiliteter, er sikkerheten et stort problem. Mange har blitt rammet av vold og trakassering. Kvinner er spesielt utsatt, og voldtekter er et utbredt problem. Forholdene som enkelte opplever i flyktingleirene, kan sette like dype spor som situasjonen som førte til at de flyktet fra hjemlandet.

⁵¹ "Burundi: UNHCR concerned over voluntariness of returns from Tanzania", UNHCR 2003.

Repatriering til Burundi

Myndighetene i Tanzania anser ikke lenger lokal integrering i Tanzania som et alternativ for burundiske flyktninger⁵². Presset på flyktningene om at de skal reise tilbake til Burundi har økt ettersom den politiske utviklingen har blitt mer positiv. Dette gjelder også flyktninger som har bodd i Tanzania neste hele sitt liv.

Tanzanianske og burundiske myndigheter har siden 2002 samarbeidet med UNHCR om organisert tilbakevending av flyktninger til Burundi. I første omgang ble det åpnet for repatriering til de sentrale og nordlige deler av landet, men etter fredsavtalen i 2003 er det åpnet for tilbakevending til større deler av landet. Nye grenseposter er etablert, og toll- og immigrasjonsprosedyrer har blitt forenklet for å tilrettelegge for økt repatriering. Over 80.000 burundiske flyktninger i Tanzania reiste hjem i løpet av 2003. Over halvparten av disse deltok i repatriering organisert av UNHCR. Frem til mai 2004 hadde ytterligere 40.000 vendt hjem til Burundi.

Innstramningene på flyktningenes muligheter i Tanzania har sammen med presset på repatriering skapt bekymring for hvorvidt tilbakevendingen som skjer faktisk er frivillig. Innstramningen i bevegelsesfriheten kan sammen med nedskjæringer i matrasjoner i leirene ha "tvunget" flyktningene til å reise fra Tanzania. Samtidig meldes det at noen av dem som har repatriert møter problemer ved hjemkomst. UNHCRs holdning er likevel at repatrieringen bør fortsette i tiden fremover.

Samtidig som de ønsker økt repatriering, mener UNHCR at tilbakevending ikke er en løsning for alle flyktningene. Noen grupper og individer vil ikke kunne forventes å reise tilbake til hjemlandet. Dette gjelder blant annet enkelte politiske ledere, hutuer med høy utdanning, og enkelte ofre for etnisk forfølgelse. Personer som har overlevd vold og tortur, kvinner uten nettverk og andre personer med beskyttelsesbehov vil også kunne falle inn under en slik kategori. Ettersom lokal integrering i Tanzania ikke er aktuelt, blir gjenbosetting til tredjeland sett på som det eneste gjenstående alternativet for enkelte.

5. Konklusjon

Norge ønsker å fortsette å ta i mot burundiske overføringsflyktninger dersom situasjonen i Burundi tilsier det, og UNHCR ber om det. Burundiske flyktninger utgjør en relativt ny og liten gruppe i Norge. Større burundiske miljøer kan bidra til å lette integreringen. På den måten vil man også kunne dra nytte av den kompetanse som allerede er opparbeidet i enkelte kommuner.

Den politiske situasjonen i Burundi er usikker. Det kommende valget og fortsatte kamper i enkelte områder gjør at det er vanskelig å si noe sikkert om fremtiden. UNHCR arbeider for økt repatriering, men sier samtidig at enkelte grupper og individer ikke kan forventes å reise tilbake.

UNHCR planlegger å gjenbosette burundiske flyktninger i løpet av 2005, blant annet fra Uganda.

⁵² "UNHCR Projected Global Resettlement Needs 2005", Geneva, June 2004

Iran



1. Innledning

Totalt bor det nærmere 12.000 iranere i Norge. Disse har kommet som overføringsflyktninger, asylsøkere eller som familiegjenforente. Norge har bosatt om lag 5500 iranske overføringsflyktninger siden 1983. Av disse er ca. halvparten kurdere, mens de øvrige tilhører ulike etniske, religiøse og politiske grupperinger.

Menneskerettighetssituasjonen i Iran har ikke blitt vesentlig forandret den siste tida. Fortsatt undertrykker iranske myndigheter personer på grunn av politisk oppfatning, religion eller annet. UNHCR har behov for å gjenbosette ca 1880 iranske flyktninger som oppholder seg i Tyrkia i 2005. Tyrkia er det landet det er størst behov å gjenbosette iranske flyktninger fra, men behovet er redusert med 600 fra 2004.⁵³

Delkvoten for flyktninger fra Midt Østen i 2004 er på 50 plasser. Denne kvoten har i sin helhet blitt brukt til iranske flyktninger.

2. Historisk og politisk utvikling

Fra sjahmakt til prestestyre

Pahalvi-dynastiet under Sjah Mohammad Reza Pahalvi regjerte til revolusjonen i 1979. Sjahan forsøkte å gjøre Iran til et moderne land med en sekulær politikk. For å utnytte landets strategisk viktige posisjon knyttet sjahan seg sterkt til USA og CIA. Mot slutten av 1970-tallet

⁵³ "UNHCR Projected Global Resettlement Needs 2005", Geneva, June 2004

vokste motstanden mot sjahens styre og hans hemmelige politi, Savak. Politiske motstandere ble forfulgt og satt i hemmelige fangeleirer der mange døde. Sjahen mistet dessuten mye makt da han forsøkte å svekke prestenes rolle og få kontroll med de religiøse institusjonene.

Ayatollah Khomeini ble den første religiøse lederen i den nyopprettede islamske republikken. I en folkeavstemning sa et overveldende flertall ja til å innføre islamsk republikk. Det første året etter revolusjonen ble det startet nye partier og aviser. Kommunistene som hadde blitt forfulgt under sjahen og flyktet, begynte å komme hjem igjen. Et år etter revolusjonen ble politiske partier forbudt, og det ble ulovlig å stille til valg hvis man ikke støttet revolusjonens mål. Khomeini baserte sin nye modell på at Allah alene er lovgiveren, og han har gitt de nødvendige lover gjennom Koranen og sharia.⁵⁴

I 1997 ble Mohammad Khatami valgt til president i Iran. I begynnelsen av hans regjeringstid så mange intellektuelle, forfattere og journalister lysere på sjansene for å ytre seg fritt, men troen på politisk frihet og kvinnefrigjøring varte ikke lenge.⁵⁵ Det foregår en stadig mer tilspisset maktkamp mellom folkevalgte organer og prestestyrets maktsentra, der reformistene er på stadig vikende front. De fleste observatører er enige om at misnøyen i folket er stor. Spenningen nådde et foreløpig klimaks sommeren 2003 med store studentdemonstrasjoner, sympatidemonstrasjoner, og brutale motangrep fra den konservative leirens frivillige militser.

Flyktningbakgrunn

I de første årene etter revolusjonen var det relativt mange som flyktet fordi de var tilhengere av Sjahen, og mange av dem hadde hatt arbeid eller verv direkte knyttet til Sjahens regime. Norge har vært forsiktig med å innvilge personer som har jobbet innenfor Sjahens sikkerhetstjeneste. Da krigen mot Irak brøt ut, og under krigen, var det mange unge, enslige menn som flyktet fra krigen eller fordi de ikke ønsket å delta i hæren.

Helt fra revolusjonen i 1979 har det vært aktive politiske organisasjoner i Iran i opposisjon til regimet. Disse organisasjonene er ulovlige, og medlemskap og aktiviteter kan føre til forfølgelse og lange straffer. De største kurdiske organisasjonene er det Kurdiske demokratiske parti i Iran (KDPI), og Komalah som er en marxistisk leninistisk organisasjon. De aller fleste kurdere fra Iran som har kommet til Norge har vært aktive i KDPI. En del av disse har kommet fra leiren Al-Tash utenfor Bagdad.

Mojahedin-e Khalq (MKO/PMOI), etablert i 1966, er den største venstreorienterte gruppa i Iran. Til forskjell fra andre venstreorienterte grupper i Iran, har denne basis i islam. Flere medlemmer av denne organisasjonen har kommet som overføringsflyktninger eller asylsøkere opp gjennom årene. Etter at MKO havnet på EUs og USAs liste over terroristorganisasjoner, har imidlertid Norge blitt mer restriktive med å innvilge personer som tilhører denne organisasjonen.

Fadai-ye Khalq er en annen relativt stor organisasjon. Den er en marxistisk organisasjon, som blant annet var inspirert av geriljabevegelser i andre land. Organisasjonen ble etablert i 1971 ved at tre ulike marxistiske grupper slo seg sammen. En av dem var utbrytere fra Tudeh partiet. Tudeh partiet er det eldste eksisterende kommunistpartiet i Midtøsten. Partiet ble etablert i 1941, og det har alltid vært Sovjettro.⁵⁶

⁵⁴ "Islam i Iran" av Agnete Lyssand, 1998

⁵⁵ Dag og Tid nr. 6, torsdag 8. februar 2001

⁵⁶ Islamic republic of Iran av Lawrence G. Potter

Fremtidsutsiktene i Iran

Det øverste organ i Iran, Vokterrådet, underkjente et stort antall reformister ved rådets granskning av kandidater til parlamentsvalget i 2004.⁵⁷ 1. februar, på 25 års dagen for Khomeinis tilbakekomst fra eksil, gjennomførte ca 125 parlamentarikere en masseprotest og leverte inn sine avskjedssøknader. I en uttalelse anklagde parlamentarikerne de konservative for å forsøke og opprette en type islam etter modell fra taliban. Den eneste reformistgruppa som besluttet å delta i valget var president Khatamis eget parti, noe som ble kritisert av andre reformister. EUs utenriksministre beklaget sterkt måten valget var blitt gjennomført og kalte valget et tilbakeslag for demokratiet.

Med hensyn til sosiale rettigheter, særlig for kvinner, gjenstår også mye. Reformistene har sett dette som en av sine hovedoppgaver, selv om det har blitt skjøvet i bakgrunnen på grunn av deres daglige ”kamp for tilværelsen” mot de konservative. Kvinnelige parlamentsmedlemmer arbeider også hardt for å få kvinners rettigheter på dagsorden, men det er sjelden at de har fått forrang over mer presserende saker som økonomi og ”ytre trusler og fiender”. Dessuten har så godt som all lovgivning i liberaliserende retning blitt stanset som ”ikke-islamsk” i Vokterrådet.

Pådrivere i reformarbeidet kan regnes som særlig utsatte. Blant disse finner en studenter, reformpolitikere, intellektuelle, journalister og kulturarbeidere. Disse gruppene utsettes for et bredt register av overgrep. Arrestasjoner og vold mot demonstranter, stengninger og inndragelser av medier, rettssaker, stadige innkallinger til rettslige avhør, fengsling og mishandling av enkeltpersoner, er representative overgrep. På tross av årelang trakassering, fortsetter imidlertid det som ennå finnes av reforminnstilt presse å arbeide fra dag til dag.

Den utbredte vurderingen er at det i dag er vanskelig å se et reelt alternativ til det eksisterende regimet. Men det ytre presset på Iran er økende. USA står i spissen for presset og har samtidig uttrykt offisiell støtte til opprørernes krav om demokrati. EU slutter i økende grad opp om de fleste av disse kravene. Om dagens regime skulle vike plassen, vil alternative regimer kunne tenkes som enten et reformistisk regime, eller en mellomløsning.

3. Overføringsflyktninger fra Iran

Ankomster av overføringsflyktninger fra Iran de tre siste årene:

ÅR	ANTALL BOSATTE
2002	286
2003	239
2004 pr.1. august	43

De alle fleste flyktningene fra Iran har individuell flyktningbakgrunn. De har flyktet fordi de har blitt forfulgt av myndighetene og/eller blitt trakassert og mishandlet av mennesker i sitt nærmiljø. Mange har vært fengslet og blitt torturert over lengre tid i den perioden.

Av overføringsflyktningene fra Iran dominerer tre grupper: kurdere, bahaier og personer med tilknytning til en av de politiske organisasjonene Mojahedin-e Khalq, Fadai-ye Khalq eller Tudeh partiet. På slutten av 80-tallet og begynnelsen av 90-tallet var mange av overføringsflyktningene militærnekttere og desertører. I denne perioden ble det derfor tatt en

⁵⁷ ”Parlamentsval 2004” i Landguiden, Utrikespolitiska institutet, Sverige.

god del enslige unge menn fra Iran. Det er også blitt tatt ut personer som har konvertert fra islam til kristendom. I de siste årene har det vært en økning av antall saker hvor forfølgelsesgrunnen er kjønnsbasert eller knyttet til personenes seksuelle legning. Det har også vært en økning av saker hvor flyktingene har religionen bahai. I 2004 har de fleste som er tatt ut på kvoten slekt i Norge, og en relativt stor andel er bahaier.

Hvert år har det blitt innvilget en mindre gruppe bahaier. I Norge er det et aktivt bahaisamfunn som har etablert ett nettverk for nyankomne bahaier.

4. Forholdene i Tyrkia

Av de iranere som har kommet på kvoten opp igjennom årene, har 43 % kommet via Tyrkia. 31% har kommet via Irak og 17% har kommet via Pakistan. De øvrige har kommet fra andre land i Midtøsten eller fra land i Sørøst Asia. I 2004 har alle innvilgede iranske overføringsflyktinger kommet via Tyrkia.

Iranere i Tyrkia får normalt ikke oppholdstillatelse, selv ikke hvis de har giftet seg med en tyrkisk borger. Flyktingene får kun være i landet så lenge de er under UNHCRs beskyttelse. De blir da tildelt en by hvor de skal oppholde seg. Det er for tiden ca 20 slike satelittbyer. Flyktingene må skaffe egne private boliger, og de har ikke anledning til å ta seg arbeid legalt. Flyktingene får en månedssats pr person av UNHCR som skal dekke bolig og mat. Barna får som oftest ikke noe godt tilbud om skolegang.

Flyktinger i Tyrkia kan bli arrestert og truet med uttransportering, som oftest fordi de har kommet inn i landet illegalt. De siste årene har Tyrkia gradvis reagert kraftigere overfor flyktinger som har kommet illegalt til landet.

Repatriering til Iran

Iranske myndigheter tar i utgangspunktet ikke imot personer som ikke returnerer frivillig. Immigrasjonsministeren har nylig understreket at noen endring på denne politikken heller ikke er i vente. Likevel forekommer det at det inngås avtaler mellom iranske og andre lands myndigheter om at Iran tar imot enkeltpersoner som blir returnert mot sin vilje. I slike tilfeller skal returnerte personer ha blitt holdt i forvaring på flyplassen i Teheran i opptil flere dager mens ID-sjekk blir foretatt. Politiske og religiøse dissidenter skal kunne risikere ytterligere undersøkelser og anklager reist mot dem for religiøse domstoler.

5. Konklusjon

Mange forfølges fortsatt i Iran på grunn av sin religion, etnisitet, politiske tilhørighet eller av andre grunner. UNHCR har fortsatt behov for å gjenbosette iranske flyktinger, spesielt fra Tyrkia, men behovet er noe mindre enn tidligere. Mange av de iranske flyktingene i Tyrkia har familiemedlemmer bosatt utenfor i Iran, mange av dem i USA. Iranske flyktinger som er aktuelle for gjenbosetting i Norge, er de med familie her i landet eller de uten familie i noe gjenbosettingsland.

UNHCR har ikke foreslått Iranere som en hovedgruppe for gjenbosetting for 2005, men UNHCR kan likevel presenteres enkeltsaker til Norge